

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1ο ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΣΙΓΑΡΑΣ κατά της ΕΛΛΑΔΑΣ

(Αριθ.Προσφυγής 12576/12)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

14 Νοεμβρίου 2019

Η απόφαση αυτή είναι οριστική, αλλά ενδέχεται να υποβληθεί σε συντακτική αναθεώρηση.

Στην υπόθεση **Τσιγαρά** κατά της Ελλάδας ,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Πρώτο Τμήμα), συνεδριάζοντας ως Επιτροπή απαρτιζόμενη από τους:

Krzysztof Wojtyczek, *Πρόεδρος*,

Armen Harutyunyan,

Pauliine Koskelo, *δικαστές*,

και Renata Degener, *Αναπληρώτρια Γραμματέα Τμήματος*,

Αφού συσκέφθηκε μυστικά στις 22 Οκτωβρίου 2019 ,

Δημοσιεύει την ακόλουθη απόφαση, η οποία εκδόθηκε την ίδια ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη με μία προσφυγή (αριθ. 12576/12) κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας που κατέθεσε στο Δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (της “Σύμβασης”) ο Έλληνας πολίτης κ. Ηλίας Τσιγαράς (“ο προσφεύγων”), στις 22 Φεβρουαρίου 2012.

2. Ο προσφεύγων εκπροσωπήθηκε από τους δικηγόρους του Δ.Σ.Αθηνών κκ. Β.Χειρδάρη και Α.Κανδαράκη. Η Ελληνική Κυβέρνηση (“η Κυβέρνηση”) εκπροσωπήθηκε από τον αντιπρόσωπο του Εκπροσώπου της Κυβέρνησης κ.Κ.Γεωργιάδη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Στις 15 Ιανουαρίου 2018, γνωστοποιήθηκαν στην Κυβέρνηση οι καταγγελίες σχετικά με την ημερομηνία αναφοράς που χρησιμοποιήθηκε για τον υπολογισμό της αποζημίωσης για το απαλλοτριωθέν περιουσιακό στοιχείο, τη διάρκεια της διαδικασίας και την έλλειψη σχετικής προσφυγής, και το υπόλοιπο της προσφυγής κηρύχθηκε απαράδεκτο σύμφωνα με το άρθρο 54 § 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

4. Η Κυβέρνηση αντιτάχθηκε στην εξέταση της αίτησης από μια επιτροπή. Αφού εξέτασε την ένσταση της Κυβέρνησης, το Δικαστήριο την απορρίπτει.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ι. ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1964 και ζει στην Αμφιθέα .

6. Στις 31 Δεκεμβρίου 2002, το Ελληνικό Δημόσιο, με κοινή απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και Οικονομίας και του Υπουργού Περιβάλλοντος, Περιφερειακής Ανάπτυξης και Δημοσίων Έργων, απαλλοτρίωσε ορισμένα ακίνητα,

μεταξύ των οποίων και ένα που ανήκε στον προσφεύγοντα, με σκοπό να προβεί σε βελτιώσεις στην Εθνική Οδό Ιωαννίνων - Αντιρρίου, κοντά στην Αμφιλοχία. Το ακίνητο του προσφεύγοντα που απαλλοτριώθηκε περιλάμβανε ένα οικόπεδο 2.033 τ.μ. που ήταν μέρος ενός μεγαλύτερου τεμαχίου γης εμβαδού 2.991 τ.μ. Στο μη απαλλοτριωθέν τμήμα της έκτασης υπήρχε ένα μονώροφο κτίριο που ο προσφεύγων χρησιμοποιούσε ως κατοικία του, εμβαδού 101,60 τ.μ., με ένα υπόγειο ίσων διαστάσεων.

7. Στις 30 Απριλίου 2004, το Ελληνικό Δημόσιο υπέβαλε αίτηση στο Πρωτοδικείο Άρτας για τον καθορισμό προσωρινής τιμής μονάδας αποζημίωσης ανά τετραγωνικό μέτρο κάθε απαλλοτριωθέντος ακινήτου. Η συζήτηση της υπόθεσης είχε αρχικά προγραμματιστεί για τις 4 Ιουνίου 2004, αλλά αναβλήθηκε. Η υπόθεση εκδικάστηκε στο Πρωτοδικείο την 1η Οκτωβρίου 2004 και το δικαστήριο ξέδωσε την απόφασή του καθορίζοντας την προσωρινή τιμή μονάδας αποζημίωσης στις 12 Νοεμβρίου, 2004 (Απόφαση υπ' αριθ. 798/2004).

8. Στις 10 Μαΐου 2005, ο προσφεύγων υπέβαλε αίτηση στο Εφετείο Ιωαννίνων για τον καθορισμό τελικής τιμής μονάδας αποζημίωσης. Ζήτησε επίσης ιδιαίτερη αποζημίωση για το υπόλοιπο του ακινήτου του, δηλαδή για το υπόλοιπο τμήμα της έκτασής του που έχει εμβαδόν 958 τ.μ. και το επικείμενο κτήριο του. Η υπόθεση εισήχθη ενώπιον του Εφετείου στις 21 Σεπτεμβρίου 2005. Στις 2 Φεβρουαρίου 2006, το δικαστήριο εξέδωσε την απόφαση του υπ' αριθ. 70/2006, αναβάλλοντας την εξέταση της ουσίας της υπόθεσης με το σκεπτικό ότι απαιτείτο πραγματογνωμοσύνη για την αποτίμηση της αξίας της απαλλοτριωθείσας περιουσίας. Στη συνέχεια, όρισε νέα ημερομηνία συζήτησης την 17 Μαΐου 2006. Την ημερομηνία αυτή, το δικαστήριο ανέβαλε την συζήτηση μέχρι τις 18 Απριλίου 2007, που στη συνέχεια αναβλήθηκε για δεύτερη φορά μέχρι τις 16 Απριλίου 2008. Μετά από ακόμη μία αναβολή, η υπόθεση τελικά εκδικάστηκε στις 5 Νοεμβρίου 2008. Όλες οι αναβολές οφείλονταν στο γεγονός ότι η έκθεση πραγματογνωμοσύνης δεν είχε ακόμη ολοκληρωθεί.

9. Με την από 29 Ιουνίου 2009 απόφασή του (υπ' αρ. 224/2009) το Εφετείο Ιωαννίνων καθόρισε την τελική τιμή μονάδας αποζημίωσης σε 40 ευρώ ανά τετραγωνικό μέτρο. Καθορίστηκε επίσης η ιδιαίτερη αποζημίωση για το υπόλοιπο της έκτασης που δεν είχε απαλλοτριωθεί στα 10 ευρώ ανά τετραγωνικό μέτρο. Τέλος, εκτιμήθηκε η αξία του κτηρίου που βρίσκεται στο εν λόγω τμήμα της έκτασης του προσφεύγοντα σε 125.000 ευρώ και η απωλεσθείσα αξία του στα 50.000 ευρώ. Συνολικά, επιδικάστηκαν στον προσφεύγοντα 140.900 ευρώ. Η κρίσιμη ημερομηνία που έλαβε υπόψη το δικαστήριο ως βάση για τον υπολογισμό της

αποζημίωσης ήταν η 1η Οκτωβρίου 2004, δηλαδή η ημερομηνία της συζήτησης σχετικά με την προσωρινή αποζημίωση, με την αιτιολογία ότι η πρώτη συζήτηση για τον καθορισμό της τελικής αποζημίωσης είχε πραγματοποιηθεί στις 21 Σεπτεμβρίου 2005, δηλαδή λιγότερο από ένα έτος μετά την ημερομηνία της συζήτησης για τον καθορισμό προσωρινής αποζημίωσης (άρθρο 17 §2 του Συντάγματος).

10. Στις 14 Σεπτεμβρίου 2010, ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση ενώπιον του Αρείου Πάγου. Ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι το Εφετείο έκρινε εσφαλμένα ότι η ημερομηνία της συζήτησης σχετικά με τον καθορισμό προσωρινής αποζημίωσης έπρεπε να ληφθεί ως κρίσιμος χρόνος για τον καθορισμό της αποζημίωσης. Ισχυρίστηκε ότι κατά τον καθορισμό της τελικής αποζημίωσης, το δικαστήριο έπρεπε να έχει λάβει υπόψη την ημερομηνία της συζήτησης σχετικά με την οριστική αποζημίωση, δηλαδή την 5η Νοεμβρίου 2008, όταν εξετάστηκε πράγματι η ουσία της υπόθεσης που οδήγησε στην έκδοση της απόφασης υπ' αριθ. 224/2009, με την οποία του επιδικάστηκε αποζημίωση. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με το άρθρο 17 §2 του Συντάγματος, είχε παρέλθει περισσότερο από ένα έτος μεταξύ της συζήτησης σχετικά με τον καθορισμό της προσωρινής αποζημίωσης και εκείνης που αφορούσε τον καθορισμό της τελικής αποζημίωσης. Εν όψει των ανωτέρω, η τελική αποζημίωση θα έπρεπε να έχει καθοριστεί σε σχέση με την συζήτηση της της 5ης Νοεμβρίου 2008. Κατά την άποψη του προσφεύγοντα, η συζήτηση της 25ης Σεπτεμβρίου 2005 δεν έπρεπε να έχει ληφθεί υπόψη, δεδομένου ότι δεν είχε οδηγήσει σε απόφαση επί της ουσίας, αλλά στην απόφαση 70/2006, με την οποία αναβλήθηκε η εξέταση επί της ουσίας και διατάχθηκε η σύνταξη έκθεσης πραγματογνωμοσύνης.

11. Η υπόθεση εκδικάστηκε στις 28 Απριλίου 2011 από την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, λόγω του ιδιαίτερου νομικού ενδιαφέροντος του διακυβευόμενου ζητήματος. Στις 29 Σεπτεμβρίου 2011, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου απέρριψε την αναίρεση του προσφεύγοντα (απόφαση αριθ. 14/2011). Όσον αφορά τον κρίσιμο χρόνο για τον καθορισμό της αποζημίωσης, παραπέμποντας στα άρθρα 111, 223, 224 και 281 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, η πλειοψηφία των είκοσι τριών δικαστών του Αρείου Πάγου έκρινε ότι η πρώτη συζήτηση (της 21ης Σεπτεμβρίου 2005) έπρεπε να ληφθεί υπόψη – ανεξάρτητα από το αν η εξέταση επί της ουσίας είχε πραγματοποιηθεί την ίδια ημερομηνία – με το σκεπτικό ότι «κατά την συζήτηση αυτή καθορίστηκε το αντικείμενο της αποδεικτικής διαδικασίας και της δικαστικής έρευνας». Μία μειοψηφία δεκατριών δικαστών διαφώνησε με το προαναφερθέν συμπέρασμα με το σκεπτικό ότι το άρθρο 17 §2 του Συντάγματος αποσκοπεί στην

παροχή πλήρους αποζημίωσης στους πολίτες που έχουν στερηθεί την ιδιοκτησία τους, η οποία να αντιστοιχεί στην αξία του ακινήτου σε ημερομηνία πλησιέστερη στην ημερομηνία καταβολής. Συνεπώς, στην προκειμένη περίπτωση, ο κρίσιμος χρόνος που θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη έπρεπε να είναι η τελευταία συζήτηση πριν από την έκδοση της απόφασης επί της ουσίας.

12. Η απόφαση οριστικοποιήθηκε (*καθαρογραφή*) στις 4 Οκτωβρίου 2011 και αρχειοθετήθηκε στις 4 Νοεμβρίου του 2011, ημερομηνία κατά την οποία ήταν δυνατό να ληφθεί αντίγραφο της.

II. ΣΧΕΤΙΚΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

A. Το σύνταγμα

13. Το σχετικό άρθρο του Ελληνικού Συντάγματος έχει ως εξής:

Άρθρο 17

«...

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιότητά του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσήκοντα τρόπο, όταν και όπως ο νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωσης, που να ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά το χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο. Αν η συζήτηση για τον οριστικό προσδιορισμό της αποζημίωσης διεξαχθεί μετά την παρέλευση έτους από τη συζήτηση για τον προσωρινό προσδιορισμό, τότε για τον προσδιορισμό της αποζημίωσης λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά το χρόνο της συζήτησης για τον οριστικό προσδιορισμό.

3. Η ενδεχόμενη μεταβολή της αξίας του απαλλοτριουμένου μετά τη δημοσίευση της πράξης απαλλοτρίωσης, και μόνο εξαιτίας της, δεν λαμβάνεται υπόψη.

...»

B. Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

14. Τα σχετικά άρθρα του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας έχουν ως εξής:

Άρθρο 111

«1. Η διαδικασία σε ακρόαση βασίζεται έγγραφη προδικασία.

2. Καμία κύρια ή παρεμπύπτουσα αίτηση για δικαστική προστασία δεν μπορεί να εισαχθεί στο δικαστήριο χωρίς να τηρηθεί προδικασία, εκτός εάν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Η αίτηση που έχει εισαχθεί χωρίς προδικασία απορρίπτεται ως απαράδεκτη και αυτεπαγγέλτως».

Άρθρο 223

«Όταν επέλθει η εκκρεμοδικία, είναι απαράδεκτη η μεταβολή του αιτήματος της αγωγής. Κατ' εξαίρεση μπορεί ο ενάγων με τις προτάσεις ή με δήλωση στα πρακτικά ε-ωσότου περατωθεί η δίκη στον πρώτο βαθμό να περιορίσει το αίτημα της αγωγής ή να ζητήσει: 1) τα παρεπόμενα του κύριου αντικειμένου της αγωγής και 2) αντί γι' αυτό που ζητήθηκε αρχικά άλλο αντικείμενο ή το διαφέρον εξαιτίας μεταβολής που επήλθε».

Άρθρο 224

«Είναι απαράδεκτο να μεταβληθεί η βάση της αγωγής. Με τις προτάσεις που κατατίθενται ενώπιον του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ή με προφορική δήλωση που καταχωρίζεται στα πρακτικά, μπορεί ο ενάγων να συμπληρώσει, να διευκρινίσει ή να διορθώσει τους ισχυρισμούς του, αρκεί να μη μεταβάλλεται η βάση της αγωγής».

Άρθρο 281

«Συζήτηση" θεωρείται εκείνη κατά την οποία εκφωνήθηκε η υπόθεση και άρχισε η εκδίκασή της, ανεξάρτητα από το αν το δικαστήριο άρχισε ή όχι να εξετάζει την ουσία της».

Γ. Εισαγωγικός Νόμος του Αστικού Κώδικα

15. Το άρθρο 105 του εισαγωγικού νόμου του Αστικού Κώδικα προβλέπει τα εξής:

«Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. Μαζί με το δημόσιο ευθύνεται εις ολόκληρον και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των υπουργών».

Ο ΝΟΜΟΣ

I. ΦΕΡΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΑΡ. 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

16. Ο προσφεύγων παραπονείται ότι οι ελληνικές αρχές δεν εφάρμοσαν σωστά τη σχετική εθνική νομοθεσία σχετικά με την ημερομηνία αναφοράς που έπρεπε να έχει οριστεί για την αποζημίωση του απαλλοτριωθέντος ακινήτου του. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την παραβίαση του δικαιώματος της ιδιοκτησίας, που προβλέπεται στο άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου Νο 1 της Σύμβασης, που έχει ως εξής:

«Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού εμμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους.

Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουσι το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει εν ισχύϊ Νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων».

A. Επί του παραδεκτού

1. *Οι ισχυρισμοί των διαδίκων*

17. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί για λόγους μη εξάντλησης των εσωτερικών ενδίκων μέσων. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι μια αγωγή αποζημιώσεως στα διοικητικά δικαστήρια βάσει του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ θα αποτελούσε αποτελεσματική ένδικη προστασία στην προκειμένη περίπτωση. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, το κράτος ήταν υποχρεωμένο να αποκαταστήσει τη ζημία που προκλήθηκε από πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας. Η μόνη προϋπόθεση ήταν ότι η πράξη ή η παράλειψη έπρεπε να είναι παράνομη, δηλαδή έπρεπε να παραβιάζει κανόνα δικαίου που καθιερώνει συγκεκριμένο ατομικό δικαίωμα ή συμφέρον. Εν προκειμένω, ο προσφεύγων μπορούσε να έχει προσφύγει ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ακόμη και για τις αποφάσεις των πολιτικών δικαστηρίων, δεδομένου ότι ο Άρειος Πάγος είχε κρίνει ότι το άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ έχει αναλογικά εφαρμογή σε κάθε ζημία που έχει προκληθεί από τα όργανα του δικαστικού σώματος που μπορούν να αποδοθούν σε προφανές δικό τους σφάλμα.

18. Η Κυβέρνηση υποστήριξε περαιτέρω ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί ως προδήλως αβάσιμη και ότι ο προσφεύγων δεν μπορούσε να ισχυριστεί ότι ήταν θύμα

της φερόμενης παραβίασης. Υποστήριξε σχετικά ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν ποτέ την ευκαιρία να αποφανθούν σχετικά με την αξία του ακινήτου του προσφεύγοντα κατά την ημερομηνία που ο ίδιος θεωρεί κρίσιμη, δηλαδή την 5η Νοεμβρίου 2008, και ως εκ τούτου δεν είχε αποδειχθεί αν ο προσφεύγων είχε υποστεί ζημία σχετικά με την περιουσία του. Κατά την άποψή της, αυτό σήμαινε ότι το Δικαστήριο δεν μπορούσε να υποκαταστήσει τις εθνικές αρχές ως προς αυτό.

19. Ο προσφεύγων αμφισβήτησε το επιχείρημα της Κυβέρνησης περί της μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων. Κατά την άποψή του, είχε κάνει χρήση όλων των ένδικων μέσων που είχε στη διάθεσή του. Σε κάθε περίπτωση, το άρθρο 105 του ΕισΝΑΚ, το οποίο ήταν ένα ένδικο μέσο που μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να διαμαρτυρηθεί για τον καθορισμό της επιδικασθείσας αποζημίωσης σε διαδικασία απαλλοτρίωσης.

20. Ο προσφεύγων δεν σχολίασε την ένσταση της Κυβέρνησης σχετικά με την έλλειψη της ιδιότητας του θύματος.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

21. Οι γενικές αρχές που αφορούν τον κανόνα της εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων καθορίζονται στο *Vučkonić και άλλοι κατά Σερβίας* ([GC], αριθ. 17153/11, §§ 69-77, 25 Μαρτίου 2014, βλέπε επίσης *Gherghina κατά Ρουμανίας* [GC] (αποσ.), Αριθ. 42219/07, §§ 83-89, 9 Ιουλίου 2015).

22. Όσον αφορά τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, το Δικαστήριο σημειώνει ότι η κύρια καταγγελία του προσφεύγοντα αφορά την ημερομηνία βάσει της οποίας εκτιμήθηκε από το Εφετείο η αξία της περιουσίας του που απαλλοτριώθηκε. Κατά την άποψή του, αυτό είχε ως αποτέλεσμα την επιδίκαση αποζημιώσεως μικρότερης από την πραγματική αξία της περιουσίας του. Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι στις 14 Σεπτεμβρίου 2010 ο προσφεύγων άσκησε αναίρεση ενώπιον του Αρείου Πάγου, διαμαρτυρόμενος για την ημερομηνία βάσει της οποίας το δευτεροβάθμιο δικαστήριο είχε ορίσει την αποζημίωση που έπρεπε να του επιδικαστεί για την απαλλοτριωθείσα ιδιοκτησία του.

23. Λαμβανομένων υπόψη των προαναφερθέντων εκτιμήσεων, το Δικαστήριο κρίνει ότι ο προσφεύγων έκανε κανονικά χρήση των διαθέσιμων εσωτερικών ένδικων μέσων. Επισημαίνει επίσης ότι ο σκοπός της αγωγής αποζημιώσεως που στηρίζεται στο άρθρο 105 του ΕισΑΚ, ο οποίος μπορεί να ασκηθεί ενώπιον των διοικητικών και όχι των αστικών δικαστηρίων, είναι η επιδίωξη αποζημιώσεως για τις παράνομες ενέργειες των κρατικών αρχών. Δεν είναι, ως εκ τούτου, το κατάλληλο ένδικο μέσο

για την επιδίωξη μιας εκ νέου αξιολόγησης της αποζημίωσης για ένα απαλλοτριωμένο ακίνητο εάν αυτή δεν επιδικάστηκε εντός εύλογου χρόνου (βλ *Πουλημένος και άλλοι κατά Ελλάδα*, αρ. 41230/12, § 33, 20 Ιουλίου 2017).

24. Επομένως, ο προσφεύγων παρείχε στα εθνικά δικαστήρια τη δυνατότητα να αποκαταστήσουν την προβαλλόμενη παράβαση. Η ένσταση της Κυβέρνησης αναφορικά με την μη εξάντληση των εσωτερικών ένδικων μέσων από τον προσφεύγοντα πρέπει συνεπώς να απορριφθεί.

25. Όσον αφορά την δεύτερη ένσταση της Κυβέρνησης σχετικά με την ιδιότητα του θύματος του προσφεύγοντα, το Δικαστήριο κρίνει ότι αυτό συνδέεται στενά με την ουσία της αιτίας του προσφεύγοντα σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου 1 της Σύμβασης. Συνεπώς, συνεκδικάζει την ένσταση με την ουσία της υπόθεσης.

26. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η προσφυγή δεν είναι προδήλως αβάσιμη κατά την έννοια του άρθρου 35 §3(α) της Σύμβασης. Επιπλέον, επισημαίνει ότι δεν είναι απαράδεκτη για οποιονδήποτε άλλο λόγο. Επομένως, πρέπει να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

27. Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν είχαν εφαρμόσει ορθά τη σχετική εθνική νομοθεσία σχετικά με την ημερομηνία αναφοράς που έπρεπε να έχει οριστεί για τον καθορισμό της αποζημίωσης λόγω της απαλλοτρίωσης της ακίνητης περιουσίας του. Ειδικότερα, υποστήριξε ότι τα εθνικά δικαστήρια έπρεπε να έχουν λάβει ως χρόνο αναφοράς για την αποτίμηση της αξίας της περιουσίας του την ημερομηνία της συζήτησης για τον καθορισμό της τελικής τιμής μονάδας αποζημίωσης, δηλαδή την 5η Νοεμβρίου 2008. Κατά την συζήτηση αυτή, η υπόθεση εξετάστηκε επί της ουσίας και εκδόθηκε η απόφαση υπ' αριθ. 224/2009 με την οποία του είχε επιδικαστεί αποζημίωση. Η συζήτηση της 25ης Σεπτεμβρίου 2005 δεν έπρεπε να έχει ληφθεί υπόψη, δεδομένου ότι δεν είχε οδηγήσει σε απόφαση επί της ουσίας, αλλά στην απόφαση αριθ. 70/2006 με την οποία η εξέταση επί της ουσίας είχε αναβληθεί και είχε οριστεί πραγματογνωμοσύνη. Κατά την άποψη του προσφεύγοντα, οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία του άρθρου 17 του Συντάγματος ήταν υπερβολικά τυπολατρική.

28. Ο προσφεύγων επισήμανε ότι, όπως εκφράστηκε από τη μειοψηφία δεκατριών δικαστών στην Ολομέλεια του Ακυρωτικού Δικαστηρίου, το *ratio legis* του άρθρου 17 του Συντάγματος ήταν η πλήρης αποζημίωση των προσώπων των οποίων

η περιουσία είχε απαλλοτριωθεί. Ως εκ τούτου, το ποσό της οφειλόμενης αποζημίωσης θα πρέπει να καθορίζεται όσο το δυνατόν πλησιέστερα στην ημερομηνία της επιδικασής της. Στις συγκεκριμένες περιστάσεις, οι τιμές των κατοικιών είχαν αυξηθεί σημαντικά μέσα στην εν λόγω τετραετία, πράγμα που σημαίνει ότι για να μπορέσει ο προσφεύγων να λάβει πλήρη αποζημίωση, η αύξηση αυτή έπρεπε να έχει ληφθεί υπόψη.

29. Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι η απόφαση του Εφετείου σχετικά με την ημερομηνία αναφορικά με την οποία έπρεπε να καθοριστεί η καταβλητέα στον προσφεύγοντα αποζημίωση δεν συνιστά, αυτή καθαυτή, παραβίαση των δικαιωμάτων του βάσει του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου αριθ. 1. Για τον προσδιορισμό της ζημίας απαιτούνταν αποδεικτικά στοιχεία ως προς τη σημαντική διαφορά στην αξία του ακινήτου του προσφεύγοντα κατά την κρίσιμη ημερομηνία – που κατά την άποψή του ήταν η 5η Νοεμβρίου 2008 - σε σύγκριση με την αξία του ίδιου ακινήτου κατά την ημερομηνία αναφοράς που ορίστηκε για την αποζημίωση του απαλλοτριωθέντος ακινήτου του, ήτοι την 1η Οκτωβρίου 2004. Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ο προσφεύγων δεν προσκόμισε κανένα αποδεικτικό στοιχείο που να επιβεβαιώνει τον ισχυρισμό του ότι η περιουσία του είχε υποστεί ζημία, δεν εναπόκειτο στο Δικαστήριο να αντικαταστήσει τις εθνικές αρχές κατά τον καθορισμό της αποζημίωσης που έπρεπε να επιδικαστεί στον προσφεύγοντα δεδομένων των διακυμάνσεων στις τιμές αγοράς κατοικίας, του πληθωρισμού ή οποιασδήποτε άλλης αιτίας. Σε κάθε περίπτωση, κατά την άποψη της Κυβέρνησης, η αποζημίωση που χορηγήθηκε στον προσφεύγοντα ήταν πλήρης.

30. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε επίσης ότι τα πραγματικά περιστατικά της παρούσας υπόθεσης διέφεραν από τα περιστατικά στην υπόθεση *Πουλημένος κατά της Ελλάδας* (προαναφερθείσα). Ειδικότερα, σε εκείνη την υπόθεση ο χρόνος που είχε παρέλθει μεταξύ των δύο ημερομηνιών, δηλαδή της ημερομηνίας κατά την οποία είχε καθοριστεί η προσωρινή τιμή μονάδας αποζημίωσης και της ημερομηνίας κατά την οποία είχε καθοριστεί η οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης, είχε υπερβεί τα δώδεκα χρόνια. Εν προκειμένω, η σχετική περίοδος ήταν τέσσερα έτη. Επομένως, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι η περίοδος που είχε παρέλθει ήταν τόσο μακρά που είχε αντίκτυπο στις τιμές των ακινήτων.

31. Έχοντας υπόψη τις προαναφερόμενες εκτιμήσεις, η άποψη της Κυβέρνησης ήταν ότι το μέτρο που επιβλήθηκε στον προσφεύγοντα είχε επιτύχει μια δίκαιη ισορροπία τη δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων γενικού συμφέροντος αφενός και αφετέρου της προστασίας των συμφερόντων του προσφεύγοντα.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

32. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι το άρθρο 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, το οποίο εγγυάται ουσιαστικά το δικαίωμα ιδιοκτησίας, περιλαμβάνει τρεις διαφορετικούς κανόνες. Ο πρώτος κανόνας, ο οποίος περιλαμβάνεται στην πρώτη πρόταση της πρώτης παραγράφου, είναι γενικής φύσεως και διατυπώνει την αρχή της ειρηνικής απόλαυσης της περιουσίας. Ο δεύτερος κανόνας, ο οποίος περιλαμβάνεται στη δεύτερη πρόταση της πρώτης παραγράφου, καλύπτει τη στέρηση των περιουσιακών στοιχείων και το θέτει υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Ο τρίτος κανόνας που αναφέρεται στο δεύτερο εδάφιο αναγνωρίζει ότι τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν το δικαίωμα, μεταξύ άλλων, να ελέγχουν τη χρήση των περιουσιακών στοιχείων σύμφωνα με το γενικό συμφέρον, εφαρμόζοντας τους νόμους που κρίνουν αναγκαίους για το σκοπό αυτό. Ωστόσο, οι κανόνες δεν είναι "διακριτοί" με την έννοια ότι δεν συνδέονται. Ο δεύτερος και ο τρίτος κανόνας αφορούν συγκεκριμένες περιπτώσεις προσβολής του δικαιώματος της ειρηνικής απόλαυσης της περιουσίας και πρέπει συνεπώς να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα της γενικής αρχής που διατυπώνεται στο πρώτο κανόνα (βλέπε, μεταξύ πολλών άλλων, *Fábián κατά Ουγγαρίας* [GC], no. 78117/13, §60, ECHR 2017 (αποσπάσματα)).

33. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η καταγγελία του προσφεύγοντα δεν αφορά τη στέρηση της περιουσίας αλλά τον καθορισμό της αποζημιώσεως που του καταβλήθηκε. Επομένως, πρέπει να εξεταστεί σύμφωνα με το άρθρο 1, πρώτο εδάφιο, πρώτη φράση του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, η οποία ορίζει γενικά την αρχή της ειρηνικής απόλαυσης της ιδιοκτησίας (βλ., *Μεταξύ άλλων, Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão και άλλοι κατά της Πορτογαλίας*, αριθ. 29813/96 και 30229/96, § 48, ΕΣΔΑ 2000 - Ι). Συνεπώς, το Δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αν έχει επιτευχθεί δίκαιη ισορροπία μεταξύ των αντικρουόμενων συμφερόντων του ατόμου και του συνόλου (βλ. *Πουλημένος*, ό.π., §31).

34. Προκειμένου να προσδιοριστεί κατά πόσον με το εν λόγω μέτρο επετεύχθη μια δίκαιη ισορροπία και, ειδικότερα, αν ο προσφεύγων επιβαρύνθηκε δυσανάλογα, πρέπει να ληφθεί υπόψη το σύστημα αποζημιώσεων που προβλέπεται από την εθνική νομοθεσία. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι χωρίς την πληρωμή ενός ποσού εύλογα αναλογικού προς την αξία του ακινήτου, η στέρηση περιουσίας συνιστά κατά κανόνα υπερβολική προσβολή του δικαιώματος της ειρηνικής απόλαυσής του (βλ. *Μάλαμα κατά Ελλάδας*, αριθ. 43622/98, § 48, ΕΣΔΑ 2001- II). Ειδικότερα, η καταλληλότητα της αποζημίωσης θα μειωνόταν εάν επρόκειτο να καταβληθεί χωρίς να ληφθούν υπόψη διάφορες καταστάσεις ικανές να μειώσουν την

αξία της, όπως αδικαιολόγητη καθυστέρηση (βλέπε *Angelon κατά Βουλγαρίας*, αριθ. 44076/98, §39, 22 Απριλίου 2004 και *Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão κ.λπ., ο.π.*, §54). Σε παρόμοιες υποθέσεις, το Δικαστήριο επιδίωξε κυρίως να εξακριβώσει αν η διοίκηση επανεκτίμησε την αποζημίωση που έπρεπε να αποδοθεί λόγω της υποτίμησής της εξαιτίας της παρέλευσης του χρόνου (βλ., μεταξύ άλλων, *Akkus κατά Τουρκίας*, 9 Ιουλίου 1997, §§ 29-31, *Reports of Judgments and Decisions* 1997 - IV, και *Ζαχαράκης κατά Ελλάδας*, αριθ. 17305/02, § 31, 13 Ιουλίου 2006).

35. Όσον αφορά τις περιστάσεις της υπό κρίση υποθέσεως, το Δικαστήριο σημειώνει ευθύς εξ αρχής ότι, σύμφωνα με το άρθρο 17 §2 του Ελληνικού Συντάγματος, εάν παρέλθει διάστημα μεγαλύτερο από ένα έτος μεταξύ της ημερομηνίας της συζήτησης σχετικά με τον προσωρινό καθορισμό της αποζημίωσης και της ημερομηνίας της συζήτησης που αφορά τον τελικό καθορισμό της αποζημίωσης, τότε η αξία πρέπει να εκτιμηθεί σε σχέση με την τελευταία ημερομηνία. Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι ο σκοπός της εν λόγω διάταξης είναι η αποτίμηση της αποζημίωσης με βάση την κατάλληλη ημερομηνία, προκειμένου για καταβληθεί “πλήρης αποζημίωση”, όπως απαιτείται από τη διατύπωση της ίδιας της διάταξης (βλ. Προαναφερθείσα απόφαση *Πουλήμενου*, §46). Η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου, κατά την ερμηνεία της διάταξης αυτής, θεώρησε ότι η συζήτηση που έπρεπε να ληφθεί υπόψη για τον υπολογισμό της αποζημίωσης ήταν η πρώτη ορισθείσα συζήτηση της υπόθεσης, ανεξάρτητα από το αν είχε αναβληθεί ή αν η υπόθεση δεν είχε εξεταστεί ως προς την ουσία της για οποιονδήποτε λόγο, διότι «κατά την συζήτηση αυτή καθορίστηκε το αντικείμενο της αποδεικτικής διαδικασίας και της δικαστικής έρευνας» (βλέπε παράγραφο 11 ανωτέρω).

36. Το Πρωτοδικείο αποτίμησε την προσωρινή τιμή μονάδας αποζημίωσης βάσει της ημερομηνίας της επ’ ακροατηρίω συζητήσεως, ήτοι της 1ης Οκτωβρίου 2004. Η συζήτηση για τον καθορισμό του οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης είχε οριστεί να πραγματοποιηθεί στις 21 Σεπτεμβρίου 2005. Ωστόσο, κατά την συζήτηση εκείνη την ημερομηνία, το δικαστήριο δεν προσδιόρισε την τελική τιμή μονάδας αποζημίωσης αλλά εξέδωσε την απόφαση αριθ. 70/2006 αναβάλλοντας την εξέταση της ουσίας της υπόθεσης και διατάσσοντας τη σύνταξη πραγματογνωμοσύνης σχετικά με την αξία του ακινήτου. Μετά από πολλές αναβολές με την αιτιολογία ότι η έκθεση πραγματογνωμοσύνης δεν είχε ακόμη υποβληθεί, η συζήτηση στην οποία εξετάστηκε η υπόθεση επί της ουσίας πραγματοποιήθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2008. Με απόφαση της 29ης Ιουνίου 2009, το Εφετείο υπολόγισε την οριστική τιμή μονάδας

αποζημίωσης λαμβάνοντας την ημερομηνία της συζήτησης για την προσωρινή αποζημίωση ως κρίσιμη ημερομηνία με το αιτιολογικό ότι η πρώτη συζήτηση σχετικά με τον καθορισμό της οριστικής αποζημίωσης είχε πραγματοποιηθεί στις 21 Σεπτεμβρίου 2005, δηλαδή λιγότερο από ένα έτος μετά την ημερομηνία της συζήτησης σχετικά με την προσωρινή αποζημίωση.

37. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι δεν είναι καθήκον του να υποκαθιστά τις εθνικές αρχές όσον αφορά τον καθορισμό του ακριβούς ποσού της αποζημίωσης που θα έπρεπε να έχει λάβει ο προσφεύγων λόγω των διακυμάνσεων στην αγορά ακινήτων, του πληθωρισμού ή άλλων παραγόντων. Εντούτοις, δεδομένου ότι είχαν παρέλθει περισσότερα από τέσσερα έτη από την ημερομηνία που θεωρήθηκε κρίσιμη για τον υπολογισμό της οριστικής τιμής μονάδας αποζημίωσης μέχρι την ημερομηνία κατά την οποία έλαβε χώρα η πραγματική συζήτηση επί της ουσίας, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι εθνικές αρχές δεν έλαβαν υπόψη στοιχεία που θα μπορούσαν να έχουν καταστήσει την αποζημίωση μη ανάλογη πλέον με την αξία του ακινήτου κατά την ημερομηνία της απόφασης του, δηλαδή την 29η Ιουνίου 2009 (βλ. Πουλημένος, §51-52 ο.π.). Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι η καθυστέρηση στον καθορισμό της τελικής αποζημίωσης δεν μπορεί να αποδοθεί στον προσφεύγοντα, ο οποίος έκανε κανονική χρήση των εσωτερικών ενδίκων μέσων. Καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα εθνικά δικαστήρια έπρεπε να έχουν λάβει υπόψη τις διάφορες περιστάσεις που ήταν πιθανόν να μειώσουν την αξία της απονεμόμενης αποζημίωσης (βλ. τηρουμένων των αναλογιών, απόφαση *Angelon*, ο.π., §39).

38. Το Δικαστήριο σημειώνει το επιχείρημα της Κυβέρνησης ότι οι περιστάσεις της παρούσας υπόθεσης διαφέρουν από εκείνες της υποθέσεως *Πουλημένου* (που προαναφέρθηκε), στην οποία διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης διότι είχαν παρέλθει δώδεκα χρόνια από την ημερομηνία που θεωρήθηκε ως σημείο αναφοράς για τον καθορισμό της αποζημίωσης και την ημερομηνία κατά την οποία καταβλήθηκε η αποζημίωση. Ωστόσο, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, παρά το γεγονός ότι στη μια υπόθεση το διάστημα που παρήλθε ήταν σημαντικά μεγαλύτερο, τα πραγματικά περιστατικά των δύο υποθέσεων παραμένουν παρόμοια, διότι και στις δύο περιπτώσεις τα εθνικά δικαστήρια δεν έλαβαν υπόψη την επίδραση που η παρέλευση του χρόνου θα μπορούσε να έχει ως προς την αξία των απαλλοτριούμενων περιουσιακών στοιχείων.

39. Επομένως, το Δικαστήριο θεωρεί ότι ο προσφεύγων επιβαρύνθηκε ατομικά με δυσανάλογο βάρος, γεγονός το οποίο διέρρηξε τη δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων γενικού συμφέροντος αφενός και αφετέρου της προστασίας του δικαιώματος στην ειρηνική απόλαυση της περιουσίας (βλ. απόφαση *Πουλημένου*, ο.π.

§53). Συνεπώς, το Δικαστήριο απορρίπτει την ένσταση της Κυβέρνησης ότι η προσφυγή είναι απαράδεκτη *ratione personae* και διαπιστώνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης.

II. ΦΕΡΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 6 ΚΑΙ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΕΙΨΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΗΣ

40. Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ήταν ασυμβίβαστη με την απαίτηση εκδίκησης εντός “εύλογης προθεσμίας” που προβλέπεται στο άρθρο 6 §1 της Σύμβασης. Επίσης, διαμαρτυρήθηκε ότι, εκείνη την εποχή, δεν υπήρχε αποτελεσματικό εσωτερικό ένδικο μέσο για την αιτίασή του του σχετικά με τη διάρκεια της διαδικασίας. Επικαλέστηκε το άρθρο 6 παρ. 1 και το άρθρο 13 της Σύμβασης, τα σχετικά μέρη των οποίων έχουν ως εξής:

Άρθρο 6 § 1

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό δικαστηρίου, ..., το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως....».

Άρθρο 13

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίες παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτέλεσει των δημοσίων καθηκόντων των».

A. Επί του παραδεκτού

41. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι αυτές οι καταγγελίες δεν είναι προδήλως αβάσιμες κατά την έννοια του άρθρου 35 §3(α) της Σύμβασης. Παρατηρεί περαιτέρω ότι δεν είναι απαράδεκτες για άλλους λόγους. Κατά συνέπεια, πρέπει να κηρυχθούν παραδεκτές.

B. Επί της ουσίας

1. Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

42. Ο προσφεύγων υποστήριξε ότι η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων ήταν ασυμβίβαστη με την απαίτηση εκδίκησης εντός "εύλογης προθεσμίας" που προβλέπεται στο άρθρο 6 §1 της Σύμβασης. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι η ευθύνη για την καθυστέρηση ανήκε στις αρχές.

43. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι η διάρκεια των διαδικασιών ενώπιον κάθε βαθμού δικαιοδοσίας θα έπρεπε να εξεταστεί χωριστά. Κατά την άποψή της, εξεταζόμενη χωριστά, η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον κάθε δικαστηρίου ήταν εύλογη. Η μόνη καθυστέρηση ήταν ενώπιον του Εφετείου, λόγω της καθυστέρησης στην υποβολή της έκθεσης πραγματογνωμοσύνης. Η καθυστέρηση αυτή ήταν φυσιολογική, δεδομένου του τεχνικού και πολύπλοκου χαρακτήρα των ζητημάτων, δηλαδή της αποτίμησης της αξίας των ιδιοκτησιών. Η Κυβέρνηση υπογράμμισε τη σπουδαιότητα της υπόθεσης και την ανάγκη ορθής απονομής της δικαιοσύνης και ισχυρίστηκε ότι, εν προκειμένω, λαμβανομένων υπόψη όλων των στοιχείων, η διάρκεια της διαδικασίας ήταν αιτιολογημένη.

2. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

(α) Περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη

44. Η περίοδος που πρέπει να ληφθεί υπόψη ξεκίνησε στις 30 Ιουνίου 2004, ημερομηνία κατά την οποία υποβλήθηκε η αίτηση καθορισμού προσωρινής τιμής μονάδας αποζημιώσεις. Έληξε στις 4 Νοεμβρίου 2011, όταν ο Άρειος Πάγος εξέδωσε οριστική απόφαση για την υπόθεση (αριθ.14/2011). Συνεπώς, η διαδικασία διήρκεσε συνολικά επτά έτη, έξι μήνες και τέσσερις ημέρες σε τρεις βαθμούς δικαιοδοσίας (βλ. παραγράφους 7 έως 12 ανωτέρω).

(β) Εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας

45. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας εκτιμάται, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του, υπό το πρίσμα των περιστάσεων της υπόθεσης και σε σχέση με τα ακόλουθα κριτήρια: την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, την συμπεριφορά των προσφευγόντων και των αρμόδιων αρχών και το τί διακυβεύεται για τους προσφεύγοντες στη διαφορά (βλ., μεταξύ άλλων, *Frydlender κατά Γαλλίας* [GC], αριθ. 30979/96, § 43, ΕΣΔΑ 2000-VII, *Lupeni Ελληνική Καθολική Ενορία κ.α. κατά Ρουμανίας* [GC], αρ. 76943/11, §143, ΕΣΔΑ 2016 (αποσπάσματα) και *Βασίλειος Αθανασίου και άλλοι κατά. Ελλάδα*, αριθ.50973/08, 21 Δεκεμβρίου 2010).

46. Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως εξετάσει υποθέσεις που εγείρουν ερωτήματα παρόμοια με αυτά που αποτελούν το αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως, δηλαδή τη διάρκεια της αστικής δίκης, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 (βλ. *Γλόκαντζη κατά Ελλάδας*, αριθ. 40150/09, §71, 30 Οκτωβρίου 2012, και τις υποθέσεις που αναφέρονται εκεί).

47. Ακόμη και αν γίνει δεκτός ο ισχυρισμός της κυβέρνησης ότι η υπόθεση παρουσιάζει ορισμένη πολυπλοκότητα και ότι η πραγματογνωμοσύνη είναι απαραίτητη για την αποτίμηση της αξίας των ακινήτων, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι η διαδικασία διήρκεσε πάνω από επτά χρόνια σε τρία επίπεδα δικαιοδοσίας. Λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας του επί του θέματος, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η κυβέρνηση δεν προέβαλε κανένα γεγονός ή επιχείρημα που να δικαιολογεί διαφορετικό συμπέρασμα στην προκειμένη περίπτωση. Επομένως, στη συγκεκριμένη περίπτωση η διάρκεια της διαδικασίας ήταν υπερβολική.

48. Συνεπώς, υπήρξε παράβαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης.

49. Όσον αφορά την αιτίαση του προσφεύγοντα βάσει του άρθρου 13 της Σύμβασης, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το άρθρο 13 εγγυάται αποτελεσματική προσφυγή ενώπιον εθνικής αρχής για προβαλλόμενη παραβίαση της υποχρέωσης της παραγράφου 1 του άρθρου 6 να εκδικαστεί μια υπόθεση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος(*Kudla κατά Πολωνίας* [GC], αριθ. 30210/96, §156, ΕΣΔΑ 2000-XI).

50. Εξάλλου, το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να διαπιστώσει ότι, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, η ελληνική έννομη τάξη δεν προσέφερε στους ενδιαφερόμενους ένα αποτελεσματικό ένδικο μέσο υπό την έννοια του άρθρου 13 της Σύμβασης, που να τους επιτρέπει να παραπονεθούν για τη διάρκεια μιας διαδικασίας (βλ. μεταξύ άλλων, απόφαση *Γλοκάντζη* §54 ο.π.). Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης, καθόσον ο προσφεύγων δεν διέθετε εσωτερικά ένδικα μέσα για την άσκηση του δικαιώματός του για «εκδίκαση εντός εύλογου χρονικού διαστήματος», όπως εγγυάται το άρθρο 6 §1 της Σύμβασης.

III. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

51. Το άρθρο 41 της Σύμβασης προβλέπει τα εξής:

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου

Μέρους επιτρέπει μόνο μερική αποζημίωση, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση».

A. Ζημία

52. Ο προσφεύγων αξίωσε 49.315 ευρώ (EUR) για υλική ζημία. Συγκεκριμένα, υποστήριξε ότι, σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, οι τιμές των ακινήτων αυξήθηκαν κατά 35% μεταξύ Οκτωβρίου 2004 και Νοεμβρίου 2008. Κατά συνέπεια, η αποζημίωση που είχε λάβει, δηλαδή 140.900 ευρώ, θα έπρεπε να υπολογιστεί εκ νέου με βάση το προαναφερθέν ποσοστό και πρέπει να λάβει τη διαφορά, η οποία στην περίπτωση του ανέρχονταν σε 49.315 ευρώ. Ο προσφεύγων αξίωσε επίσης 85.000 ευρώ για ηθική βλάβη για παραβίαση των δικαιωμάτων του βάσει του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης και 15.000 ευρώ για την παραβίαση των δικαιωμάτων του βάσει των άρθρων 6 και 13 της Σύμβασης.

53. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι δεν ήταν καθήκον του Δικαστηρίου να αποτιμήσει την αποζημίωση που θα έπρεπε να επιδικαστεί στον προσφεύγοντα. Σε κάθε περίπτωση, θεωρούσε τα αιτούμενα ποσά ως αδικαιολόγητα και υπερβολικά.

54. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι τα εθνικά δικαστήρια χορήγησαν στον προσφεύγοντα 140.900 ευρώ με βάση την αποτίμηση της αξίας του απαλλοτριωμένου περιουσιακού του στοιχείου τον Οκτώβριο του 2004. Λαμβανομένων υπόψη των πληροφοριών και των εγγράφων που υπέβαλαν οι διάδικοι, το Δικαστήριο θεωρεί ότι είναι εύλογο και δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρο 41, να επιδικάσει στον προσφεύγοντα 35.000 ευρώ ως αποζημίωση για υλική ζημία. Επιπλέον, αξιολογώντας σε δίκαιη βάση, του επιδικάζει ποσό ύψους 4.000 ευρώ για ηθική βλάβη.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

55. Ο προσφεύγων ζήτησε επίσης 1.500 ευρώ για τα έξοδα και τις δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου.

56. Η Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι ο προσφεύγων δεν απέδειξε ότι όλα τα αιτούμενα έξοδα και έξοδα ήταν αναγκαία. Επιπλέον, υποστήριξε ότι το ζητούμενο ποσό για τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου ήταν υπέρογκο.

57. Λαμβανομένων υπόψη των εγγράφων που διαθέτει και της νομολογίας του, το Δικαστήριο κρίνει εύλογο να επιδικάσει το ποσό των 1.200 Ευρώ για τα δικαστικά έξοδα ενώπιον του Δικαστηρίου.

Γ. Τόκος υπερημερίας

58. Το Δικαστήριο κρίνει προσήκον το επιτόκιο υπερημερίας να βασιστεί στο επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, στο οποίο πρέπει να προστεθούν τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. Απορρίπτει την προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης περί μη εξάντλησης των εσωτερικών ένδικων μέσων.
2. Συνεκδικάζει με την ουσία της υπόθεσης την προκαταρκτική ένσταση της Κυβέρνησης ότι η προσφυγή είναι ασυμβίβαστη *ratione personae* με τη Σύμβαση και την απορρίπτει.
3. Κηρύσσει την προσφυγή παραδεκτή.
4. Δέχεται ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης.
5. Δέχεται ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §1 της Σύμβασης.
6. Δέχεται ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της Σύμβασης .
7. Αποφαίνεται
(α) ότι το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει στον προσφεύγοντα εντός τριών μηνών τα ακόλουθα ποσά:
 - (i) 35.000 Ευρώ (τριάντα πέντε χιλιάδες Ευρώ), προσαυξημένο με κάθε φόρο που ενδέχεται να είναι απαιτητός, για την υλική ζημία,
 - (ii) 4.000 Ευρώ (τέσσερις χιλιάδες Ευρώ), προσαυξημένο με κάθε φόρο που ενδέχεται να είναι απαιτητός, για την ηθική βλάβη,
 - (iii) 1.200 Ευρώ (χίλια διακόσια Ευρώ), προσαυξημένο με κάθε φόρο που ενδέχεται να επιβληθεί στον προσφεύγοντα, για έξοδα και δικαστική δαπάνη,
- (β) ότι, από την εκπνοή της ανωτέρω τρίμηνης προθεσμίας και μέχρι την εξόφληση, τα ανωτέρω ποσά θα επιβαρύνονται με απλό τόκο με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο οριακής χρηματοδότησης της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας κατά την περίοδο υπερημερίας, προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.
8. Απορρίπτει κατά τα λοιπά το αίτημα του προσφεύγοντα για δίκαιη ικανοποίηση.

Έγινε στα αγγλικά και κοινοποιήθηκε γραπτώς στις 14 Νοεμβρίου 2019, σύμφωνα με το άρθρο 77 παρ. 2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

(Υπογραφές)

Renata Degener

Krzysztof Wojtyczek

Αναπληρωτής Γραμματέας

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από τα Αγγλικά στα Ελληνικά.

Βασιλική ΒΟΥΤΣΕΛΑ, Μεταφράστρια του Υπουργείου Εξωτερικών